

55. Покровский А. К третьей главе Коммунистического Манифеста. Заметки // Записки Ніжинського інституту народної освіти. – Кн. 7. – Ніжин, 1927. – С. 139-177.
56. Покровский А. Proletarii Древнего Рима // Записки Ніжинського інституту народної освіти. – Кн. 7. – Ніжин, 1927. – С. 16-44.
57. Покровский А. К истории общенародных повинностей // Ювілейний збірник на пошану акад. М.С. Грушевського. – К., 1928.
58. Покровский О. Про матеріалістичне розуміння історії в первісному його вигляді // Збірник заходознавства. – б/м., 1929.
59. Штепа К. Вказана праця. – С. 288.
60. Покровский О. Шевченко і Кабе // Україна. – 1927. – Кн. 3. – С. 15-16.
61. ІР НБУВ, ф. 23, спр. 992, арк. 1.
62. ВДАЧОН, ф. Р.-6121, оп. 2, спр. 3280, арк. 74зв.-75.
63. Штепа К. Вказана праця. – С. 289.
64. ІР НБУВ, ф. 90, спр. 364, арк. 2-4.

Олександр КОВАЛЕНКО
(Чернігів)

Забутий ніжинський любомудр

Виходець із ніжинської грецької громади Микола Миколайович Мотоніс належить до числа незаслужено забутих на своїй малій батьківщині громадських діячів і учених ранньомодерної доби. Він народився у 1728 р. і “через несколько времени” навчався у Києво-Могилянській академії. Навесні 1747 р. Микола Мотоніс і його близький приятель киянин Григорій Козицький, “вступя по тамошнему расположению учений в училище философское и выслушавши логику, восприяли намерение отъехать в чужие края, где бы <...> начатые <...> науки к концу могли привести и, возвратившись в отечество, оному какою-нибудь принести пользу” [1]. Бажання цілком зрозуміле, якщо зважити, з одного боку, на поширену серед українських студентів традицію освітніх мандрів, а з іншого – на поступовий занепад Києво-Могилянської академії, яка дедалі помітніше втрачала свій науковий престиж і перетворювалася у суто духовний навчальний заклад [2]. 1 травня 1747 р. М. Мотоніс і Г. Козицький отримали у своїй alma mater відповідне “свидетельство” й 21 липня вирушили в дорогу. Через місяць вони дісталися Сілезії й уступили до “Гимназии святыя Елисаветы”, що в місті Бреслав (нині Вроцлав) [3]. Тут М. Мотоніс і Г. Козицький провели півтора року і справили якнайкраще враження. В “атестаті”, виданому обом студентам “главной консистории королевским советником, кирок и школ инспектором, священныя богословии профессором” Йоганом Фрідеріком Бургом, зазначалося, що вони “через все то время с таким рачением и прилежанием во всех честных науках упражнялись и столь похвально и добропорядочно между нами себя вели, что хвалы как прочих учителей, так и нашей достойны и оказали великую о себе надежду” [4].

Але на цьому М. Мотоніс і Г. Козицький свою спрагу до знань не втамували й 18 квітня 1749 р. виїхали до Лейпцига. Місцевий університет, що здавна користувався неабиякою популярністю серед української молоді, гостинно прийняв новачків, але на заваді успішному навчанню стало елементарне безгрошів'я. Сподівання на допомогу

ймовірних меценатів-благодійників, охочих “вспоможение им учинить и щедротою своею их ободрить и подкрепить”, не виправдалися. Відтак, у серпні 1749 р. М. Мотоніс і Г. Козицький звернулись до імператорської Академії наук у Санкт-Петербурзі (яку, до речі, натоді очолив ще один виходець із України, майбутній гетьман Кирило Розумовський) із проханням про допомогу: “Но как мы особливо к математике, философии, истории и к некоторым европейским языкам приложит труд желаем, которья науки по крайней мере трех лет совершеннаго ради постижения требуют, а здесь понеже все дорого, на своем коште чрез толикое время прожить невозможно, <...> того ради императорскую Академию наук нижайше просим, чтоб она <...> нам помощь учинить изволила” [5]. Водночас, у Санкт-Петербурзі одержали рекомендаційний лист професора Лейпцигського університету і почесного члена імператорської Академії наук Готфріда Гейнзіуса, який дуже схвально відгукнувся про М. Мотоніса та Г. Козицького [6]. Вочевидь, це й зумовило позитивну відповідь: “сим помянутым студентам предложит следующие кондиции: 1) чтоб дали о себе и о своих науках аттестаты; 2) чтоб обязались вечно служить Академии; 3) чтоб присягу в верности учинили” [7]. М. Мотоніс і Г. Козицький у листопаді 1749 р. мусили погодитися на такі умови й здобули “жалованья каждому из них по сту рублей на год” [8]. Керівництво Академії наук зажадало, аби вони “в поступках себя содержали благочинно и от излишних расходов весьма б себя хранили”, а також, “дабы оные студенты по наукам своим употреблены быть могли способнее при Академии наук в Санкт-Петербурге, то неотменно им стараться надлежит привыкать к великороссийскому языку и штилю” [9].

До Санкт-Петербургу М. Мотоніс і Г.Козицький повернулися тільки 1758 р., одразу приступивши до роботи у навчальних закладах, створених при Академії наук. М. Мотоніс викладав давні мови в Академічній гімназії, Г. Козицький – в Академічному університеті [10]. Вже 15 березня 1759 р. обох було обрано ад’юнктами Академії наук, а 29 січня 1767 р. – її почесними членами [11]. І М. Мотоніс, і Г. Козицький належали до числа співробітників Михайла Ломоносова – перекладали на латину його трактати, опікувалися архівом і бібліотекою видатного російського вченого [12]. Тим часом, у січні 1762 р. М. Мотоніса та Г. Козицького як фахівців-філологів, “достаточно знающих российский язык и чистоту штиля”, було залучено до редагування проекту Нового Уложення – кодексу законів Російської імперії. За успішне виконання цього відповідального завдання М. Мотоніс і Г. Козицький одержали чин колезького асесора і невдовзі перейшли на державну службу. М. Мотоніс, зокрема, у травні 1764 р. влаштувався до Герольдмейстерської контори Сенату, отримавши за три роки ранг надвірного радника [13]. Відомо також, що в 1769 р. М. Мотоніса збиралися направити на викладацьку роботу до щойно заснованого Московського університету, але він свідомо уникнув цього призначення [14].

М. Мотоніс брав активну участь у суспільно-політичному, науковому та культурному житті. Він входив до групи політиків і науковців, які готували й редагували відомий “Наказ” Катерини II Комісії для складання проекту Нового Уложення. Цікаво, що М. Мотоніса було обрано депутатом цієї Комісії від шляхетства Гадяцького, Миргородського та Полтавського полків Гетьманщини, і він неодноразово виступав на її засіданнях, порушуючи актуальні питання тогочасної дійсності [15]. М. Мотоніс співробітничав із Вільним економічним товариством і стояв біля витоків вітчизняної де-

мографічної думки. Він повсякчас підтримував зв'язок із Україною, надсилав книги до бібліотеки Києво-Могилянської академії, сприяв публікації 1773 р. у Санкт-Петербурзі першого енциклопедичного довідника про Лівобережну Україну – “Кратких географических, политических и исторических известий о Малой России”, який зазвичай приписується видавцю і літератору В. Рубану [16].

Між тим, молодість минула, і слід було обзаводитися родиною. За М. Мотоніса, як він сам засвідчив у листі до Г. Полетики, мало не засватали дочку заможного пензенського поміщика колезького асесора І. Мяснікова, котра за примхою долі невдовзі вийшла заміж за Г. Козицького [17]. Зрештою в 1769 р. М. Мотоніс одружився на Олені Жураківській, доньці бунчукового товариша В. Жураковського від його другої дружини М. Бороздни, й у такий спосіб увійшов до кола впливових представників козацької старшини [18]. У посагу за дружиною М. Мотоніс одержав маєток у с. Липовий Ріг, який тоді належало до складу Четвертої полкової сотні Ніжинського полку, а також села Крупичполе, Сваричівку та хут. Липняк – загалом близько 500 душ селян [19]. Подружжя Мотонісів мало п'ятьох дітей: двох синів – Миколу й Володимира і трьох дочок – Марію, Єлизавету та Наталію [20].

Усе складалося якнайліпше, але в 1775 р. М. Мотоніс – натоді обер-секретар 3-го департаменту Сенату та колезький радник – потрапив у серйозну халепу. Недоброзичливці звинуватили його в незаконних потураннях Ніжинській грецькій громаді. 14 грудня 1775 р. був оприлюднений іменний (імператорський) указ, який позбавляв М. Мотоніса всіх чинів. Утім, вже 23 грудня з'явився указ протилежного змісту, який скасовував звинувачення на адресу М. Мотоніса. До Сенату він, далєбі, вже не повернувся – за указом належало “возвратить ему прежний чин и определить к делам в другое место”. За трагічним збігом обставин саме цього часу – 21 грудня 1775 р. – вкоротив собі віку Г. Козицький... [21].

Останні роки життя М. Мотоніса лише фрагментарно відображені в історичних документах. Відомо, зокрема, що деякий час він перебував на “статской службе в Нежинской нижней расправе судьбою” [22]. За свідченням упорядників неопублікованого “Опису Чернігівського намісництва” 1779-1781 років, у с. Липовий Ріг йому належав маєток – житловий будинок “о 7 покоях”, 68 дворів (85 хат) і 1 бездвірна хата залежних селян. Оскільки орної землі бракувало, місцеві мешканці “упражняются в хлебопашестве только для своего пропитания, прибель же получают от родящогось здесь простого табаку, которой во многом количестве продают в Нежине”. Крім того, М. Мотоніс володів 2 хуторами – у Першій полковій (“в нем подсосудческих 2 хаты”) і Монастирищенській (із 1 підсусідською хатою) сотнях Ніжинського полку, а також шинком “на 9-й версте большой столбовой дороги из Нежина в Глухов”* (при ньому “посполитская 1 бездворная хата”) [23]. У “Черниговского наместничества топографическом описании” О. Шафонского станом на 1786 р. серед “заводов рогатого скота отменных” у Ніжинському повіті відзначено “завод” М. Мотоніса в с. Липовий Ріг, у якому утримувалося “малороссийских коров и быков до 100”. Вочевидь, у власності

* Переклавши цю відстань у метричну систему, матимемо близько 19 км (якщо вважати не мірну, а мезову версту, довшу майже вдвічі за попередню, і якою до ХХ ст. в Російській імперії користувалися для визначення відстані між населеними пунктами) – тобто шинок знаходився десь із північного боку тогочасного с. Веркіївка (сучасної Вертіївки).

М. Мотоніса перебували розташовані у цьому ж селі водяний млин і сукновальня на р. Остер [24]. Згідно "Опису Новгород-Сіверського намісництва" 1779-1781 років, йому належав також хутір неподалік від с. Чорнотичі (колишньої Волинської сотні Чернігівського полку) "при речке Хребетной, <...> в нем винокуренной о 8 котлах завод, в коем выщеживаемого из своего и из покупного хлеба и из собственного леса вина отсылается полку Нежинского в село Круглый Рог, откуда и подданные для работ сюда присылаются, для жителства коих имеется в сем хуторе хат 2". Крім того, М. Мотоніс "содержал в откупе <...> за 100 р. на четыре года" сусідній хут. Церковний, "принадлежащий на церков в селе Козлиничях". Тут також діяв "винокуренный о 8 котлах завод, в коем цедится вино из своего хлеба, а из леса принадлежащего к оному хутору. Вино выщеживаемое отправляется в Липов Рог, и оттуда ж присылаются сюда для работ подданные, для коих выстроены хат 2 имеется. Обывателей же в обоих хуторах нет" [25]. Загалом, за даними 1787 р. "за ним состоит уезда Нежинского в селе Липовом Роге 200 душ и около оною в селе Крупицполе 30, <...> в Смолянке 13, Заньках 16, Берестовце 21, да за женою полученных Нежинского полка 200, всего 485 душ" [26].

Помер М. Мотоніс у своєму липівриському маєтку 20 листопада 1787 р. [27]. Його вдова й надалі мешкала в цьому селі й у 1798 р. володіла 420 душами селян "мужеска пола наследственных" у Липовому Розі та Сваричівці (померла вона на 76-му році життя 21 квітня 1813 р.). Сини М. Мотоніса натоді перебували на військовій службі в артилерійських частинах – Микола в званні штабс-капітана, Володимир – поручика. Дочка М. Мотоніса Єлизавета вийшла заміж за секунд-майора М. Томару, інша – Наталія – за прем'єр-майора Г. Макарова [28]. До речі, онук останнього – місцевий поміщик В. Макаров у 1872 р. оприлюднив у "Записках Черниговского губернского статистического комитета" цікавий історико-етнографічний нарис про Липовий Ріг, у якому згадується і родина Мотонісів [29].

Доробок М. Мотоніса складається головним чином із перекладів творів античних авторів, а також західноєвропейських гуманістів, зокрема Еразма Роттердамського та Марка-Антонія Мюре, які порушували досить актуальне для тогочасної Російської імперії питання про секуляризацію науки та культури. Опубліковано їх було в журналі "Трудолюбивая пчела", який протягом 1759 р. за безпосередньої участі М. Мотоніса та Г. Козицького видавав у Санкт-Петербурзі відомий літератор О. Сумароков [30].

Творча спадщина М. Мотоніса просякнута ідеями Просвітництва, якими він, правдоподібно, перейнявся під час навчання за кордоном. М. Мотоніс, як і Г. Козицький, Я. Козельський, С. Десницький, І. Туманський та інші діячі вітчизняної науки та культури тієї доби (до речі, здебільшого українці за походженням), заперечував середньовічний обскурантизм, відстоював нову світоглядну парадигму, оперту на раціоналізм, а головним чинником суспільного поступу вважав поширення освіти та наукових знань [31].

У такому історико-культурному контексті й слід розглядати невеликий за обсягом, але напрочуд цікавий трактат М. Мотоніса "Рассуждение о двух главных добродетелях, которыя писателю истории иметь необходимо должно" [32]. Це одна з перших спеціальних історіософських студій у східноєвропейському науковому просторі, хоча, як не дивно, вона не викликала особливого інтересу у фахівців. Якщо С. Пештич у своїй ґрунтовній праці з російської історіографії XVIII ст. принагідно згадав "Рассуждение" М. Мотоніса (перекрутивши його прізвище) в контексті відображення істори-

чної проблематики на сторінках тогочасних періодичних видань [33]; у новітньому дослідженні О. Малінова “Философия истории в России XVIII века” ім’я М. Мотоніса не зустрічається взагалі [34]. Попередники М. Мотоніса в Росії й Україні, як правило, торкалися теоретичних проблем історичного пізнання або в загальних курсах поетики чи риторики (Ф. Прокопович), або в передмовах до своїх конкретно-історичних праць (С. Величко). “Рассуждение” М. Мотоніса відображає специфіку початкової стадії процесу перетворення механічної сукупності історичних знань у галузь науки, коли доволі гостро постало питання про розмежування історичного жанру красного письменства і, власне, історичних студій (“иные стихотворец и слова похвального писателя должен иметь правила, а иные сочинителю истории наблюдать прилично”). Привертають увагу також міркування М. Мотоніса з приводу засадничих особливостей історичної науки: “история <...> зависит только от одной искренности писателя, следовательно, в ней одни вероятны доказательства имеют место”. “Прямым истории писателем, – розвивав свою думку М. Мотоніс, – не можно назвать того, который в свою историю вносит из других наук разныя украшения и, вымыслив небылицу, хочет оную увеселение принестъ читателям”. Він також наголошував: “ложь дело безчестое во всяком человеке, а наипаче в сочинителе истории для того, что он должен писать с одним только сим намерением, чтоб читателей пользовать и примерами невымышленными, да самую вещь в сем свете бытие свое имевшими, учить их добрым последовать, а худых убежать, чтоб не впасть им в подобныя, которыя он представляет, несчастия”. Зрештою, саме “искренность” (тобто відповідність змісту історичної праці реаліям минувшини) та “несуеверное Богопочитание” (тобто уникнення усіляких забобонів у поясненні історичних подій) він у цілковитій відповідності з настановами філософії Просвітництва вважав “главными добродетелями писателя истории”. Відтак, за переконанням М. Мотоніса, “историк не должен быть подобен живописцу, которой, изображая непригожаго лицом, придает ему более краски или белости и, во всем наблюдая пропорцию, скрывает его безобразие. Писателю истории надлежит подражать судье и наблюдать правду”. Впадає у вічі, що свої міркування М. Мотоніс ілюструє переважно прикладами з античної літератури. Найпростіше було б пояснити це його фаховими уподобаннями, але апеляція до античної доби, пошук у ній ідеальних героїв, звичаїв і законів були велими характерні для адептів просвітницької ідеології. Як зауважив з цього приводу Г. Козицький, кращі твори античних письменників і вчених “возвели древних на самую высочайшую степень мудрости и учения и славе их даровали вечность” [35].

Інтересу до історичної минувшини М. Мотоніс, здається, не втратив і після повернення в Україну. В усякому разі, навряд чи випадково в його руках опинився автентичний універсал Богдана Хмельницького ніжинському полковнику П. Шумейку від 31 липня 1650 р. Відомий історик і краєзнавець О. Шафонський скопіював його, гостюючи у липіврізькому маєтку М. Мотоніса в листопаді 1784 р., коли “по Черниговской губернии для топографического её описания ездил” [36].

Подальші студії, безсумнівно, дозволять більш детально відтворити життєвий шлях і охарактеризувати доробок цієї непересічної людини. “Должны мы везде искать правды и стараться всеми силами открыть истинные причины приключений”, – цей заклик М. Мотоніса до істориків і на сьогодні зберігає свою актуальність.

1. Материалы для истории императорской Академии наук. – СПб., 1900. – Т. 10. – С. 75.
2. Нудьга Г.А. На літературних шляхах (Дослідження, пошуки, знахідки). – К., 1990. – С. 154, 205-206, 257-258; Микитась В. Давньоукраїнські студенти і професори. – К., 1994. – С. 274, 282-283.
3. Материалы для истории... – С. 76.
4. Материалы для истории императорской Академии наук. – СПб., 1897. – Т. 9. – С. 731.
5. Материалы для истории императорской Академии наук. – СПб., 1900. – Т. 10. – С. 75-76.
6. Там само. – С. 82-83.
7. Там само. – С. 254.
8. Там само. – С. 162-163.
9. Там само. – С. 493, 552-553.
10. Штранге М.М. Демократическая интеллигенция России в XVIII веке. – М., 1965. – С. 131-132.
11. Модзалевский Б.Л. Список членов императорской Академии наук. 1725-1907. – СПб., 1908. – С. 23-24, 76.
12. Кулябко Е.С., Бешенковский Е.Б. Судьба библиотеки и архива Ломоносова. – Л., 1975. – С. 40, 91, 113, 114, 116, 117.
13. Штранге М.М. Вказана праця. – С. 132-138.
14. Кулябко Е.С., Бешенковский Е.Б. Вказана праця. – С. 116.
15. Див.: Сборник Русского исторического общества. – СПб, 1869. – Т. 4. – С. 167-170; Греки на українських теренах. – К., 2000. – С. 140.
16. Геннади Г. Справочный словарь о русских писателях и ученых, умерших в XVIII и XIX столетиях. – Берлин, 1880. – Т. 2. – С. 347; Штранге М.М. Вказана праця. – С. 227; Перковский А. Формирование демографической мысли на Украине в XVIII в. // Проблемы исторической демографии СССР: Сборник научных трудов. – К., 1988. – С. 66.
17. Лазаревский А.М. Частная переписка Григория Андреевича Полетики (1750-1784 гг.) // Киевская старина. – 1894. – № 4. – С. 133-134.
18. Відділ Державного архіву Чернігівської області в м. Ніжині(далі – ВДАЧОН), ф. 343, оп. 1, спр. 4, арк. 106 зв. – 107; Летописи русской литературы, издаваемые Ник. Тихонравовым. – М., 1862. – Т. IV. – С. 35 (“Смесь”); Модзалевский В.Л. Малороссийский родословник. – К., 1910. – Т. 2. – С. 50-51. В. Томазов помилково назвав тещою М. Мотоніса першу дружину В. Жураковського Г. Тернавіот, дочку ніжинського вйта (Томазов В. Козацко-старшинские роды греческого происхождения и их вклад в историю Украины // Генеалогический вестник. – СПб., 2002. – 9. – С. 26).
19. Лазаревский А.М. Описание Старой Малороссии. – К., 1893. – Т. 2. Полк Нежинский. – С. 14, 22, 80, 83.
20. ВДАЧОН, ф. 343, оп. 1, спр. 19, арк. 2 зв.
21. Штранге М.М. Вказана праця. – С. 266-267; Милорадович Г. Родословная книга Черниговского дворянства. – СПб., 1901. – Т. II. – Часть 3. – С. 224.
22. ВДАЧОН, ф. 343, оп. 1, спр. 19, арк. 2 зв.
23. Институт рукопису Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського НАН України, ф. II, од.зб. 13697, арк. 142, 146, 149, 155.
24. Шафонский А.Ф. Черниговского наместничества топографическое описание. – К., 1851. – С. 442-444.
25. Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779-1781 рр.) / Під ред. П. Федоренка. – К., 1931. – С. 356.
26. ВДАЧОН, ф. 343, оп. 1, спр. 19, арк. 2 зв.
27. Модзалевский Б.Л. Вказана праця. – С. 23.
28. ВДАЧОН, ф. 343, оп. 1, спр. 52, арк. 321 зв. – 322; Милорадович Г. Вказана праця. – Часть 2. – С. 381; Модзалевский В.Л. Вказана праця. – С. 51; Греки на українських теренах... – С. 138.
29. Макаров В.Я. Село Липов-Рог: исторические и статистические сведения // Записки Черниговского губернского статистического комитета. – Чернигов, 1872. – Кн. 2. – Вып. 5-6. – С. 47-78.
30. Див.: Неустроев А.Н. Историческое розыскание о русских повременных изданиях и сборниках за 1703-1802 гг. – СПб., 1874. – С. 77-82; Сводный каталог русской книги гражданской печати XVIII века. 1725-1800. – М., 1966. – Т. IV. Периодические и продолжающиеся издания. – С. 196; Безрезина В. Журнал А.П.Сумарокова “Трудолюбивая пчела” (1759 г.) // Вопросы журналистики: Межвузовский сборник статей. – Л., 1960. – Вып. II. – Кн. 2. – С. 3-37; Шамрай Д.Д., Берков П.Н. К цензурной истории “Трудолюбивой пчелы” А.П.Сумарокова // XVIII век. – М.–Л., 1962. – Сб. 5. – С. 399-406; та інші.

31. Про особливості історичної думки доби Просвітництва див.: Шапиро А.Л. Историография с древнейших времен до 1917 года. – Л., 1993. – С. 202-225, 253-277; Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. – Львів, 1999, – С. 89-109.
32. Трудодобивая пчела. – 1759. – Январь. – С. 34-47. Також див.: Сіверянський літопис. – 2001. – № 1. – С. 110-115.
33. Пештич С.Л. Русская историография XVIII века. – Л., 1965. – Часть II. – С. 40.
34. Див.: Малинов А.В. Философия истории в России XVIII века. – СПб., 2003.
35. Штранге М.М. Вказана праця. – С. 133-135.
36. Шафонский А.Ф. Вказана праця. – С. 458. Публікацію цього документу за копією О. Шафонського див.: Універсали Богдана Хмельницького. 1648-1657. – К., 1998. – С. 106-107.

Андрій НЕПОМНЯЩИЙ
(Сімферополь)

Кримські сторінки біографії Євгенії Спаської

Кримознавство знає немало імен видатних діячів історичної науки, в наукових біографіях яких різночасовий, але значимий слід залишили студії, пов'язані з вивченням історико-культурної спадщини народів Криму. Серед таких – Євгенія Юріївна Спаська, відомий український етнограф і мистецтвознавець. Упродовж останніх років з'явилися дослідження, де висвітлена її трагічна доля, а також роль вченої у вивченні української етнографії й становленні музейної справи [1]. Проте, вивчення кримської етнографії – не менш яскрава складова наукової спадщини Є.Ю. Спаської. Її наукові праці 20-их років ХХ ст. зіграли визначальну роль в становленні наукових досліджень кримськотатарської вишивки [2].

Про кримський період творчої біографії Є.Ю. Спаської жодним словом не згадують офіційні довідкові видання зазначеного періоду [3]. Біографічні документи Євгенії Юріївни зберігаються в архівах Києва та Санкт-Петербурга. У фонді Комісії “Наука та її працівники в межах СРСР (1924-1930)” (Санкт-Петербурзька філія Архіву Російської Академії наук) нами виявлена анкета дослідниці, заповнена Є.Ю. Спаською 31 грудня 1926 р., де вказані основні місця її роботи і сформульовані наукові пріоритети [4]. Набагато інформативнішими є документи особистого зібрання вченої, що зберігаються у Наукових архівних фондах рукописів і фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики і етнології ім. М.Т. Рильського НАН України. У складі особового фонду Є.Ю. Спаської – докладна автобіографія, складена власноруч науковцем у 60-ті роки ХХ ст. [5], листування [6], списки друкованих праць [7], фотографії [8]. Особливе значення для

Титульна сторінка праці Є.Ю. Спаської “Татарские вышивки Старо-Крымского района” (Баку, 1926)